

ATASÖZLERİ VE DEYİMLERDE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN İZLERİ: NİTELİKSEL BİR ÇALIŞMA

THE TRACES OF VIOLENCE AGAINST WOMEN IN PROVERBS AND
IDIOMS: A QUALITATIVE STUDY

Huriye İrem KALAYCI KIRLIOĞLU¹

Demet AKARÇAY²

Mehmet KIRLIOĞLU¹

Özet

Amaç: Toplumumuzdaki kadın-erkek eşitliğinin ve kadına yönelik şiddetin içselleştirilmesinde önemli bir yeri olduğu düşünülen atasözleri ve deyimlerin nitel araştırma deseni çerçevesinde analiz edilmesi ve yorumlanması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu sitesinden elde edilen ve anlamında ve içeriğinde “kadın” olan 74 atasözü ve deyim incelemeye alınmıştır. “Kadın”a yönelik olarak ele alınan 74 atasözü ve deyim üç araştırmacı tarafından nitel araştırma desenine uygun olarak analize tabi tutulmuş ve atasözleri ve deyimler anlamlarına uygun çıkarımlar yapılarak 3 ana tema altında toplanmıştır.

Bulgular: “Kadın”a yönelik olarak ele alınan 74 atasözü ve deyimle ilişkin temalar ve alt temalar şu şekilde sıralanmaktadır: (1) Algıda seçicilik: Kadının fiziksel özellikleri (n=16, %22), (2) Toplum kadını nasıl şekillendirdi? (n=34, %46) ve (3) Namus kimin için? (n=23, %32)

Sonuç: Analize tabi tutulan atasözleri ve deyimler genelde kadına ilişkin olumsuz yargıya sahiptirler. Birçok atasözü ve deyimde kadına yasaklanan şeyler erkek için yasak değildir. Buna ek olarak kadının namusuna gelecek herhangi bir kuşkuda doğrudan kadın sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca kadın kendisi hakkında karar veremeyecek düzeydedir. Çünkü kadın öyle bir varlık olarak görülmektedir ki “O” verilebilir, evlendirilebilir. Genel olarak, toplumda erkek tarafından kabul edilen ve kadına da kabul ettirilen bir erkek üstünlüğü dikkat çekmektedir. Geleneksel toplum ya da aile yapımıza göre, günümüzde daha fazla rol ve özerklik kazanan kadın, yine de belli kalıpların dışına çıkmamakta, erkek de aynı şekilde modern toplumlardaki rolleri kabul etmekte zorlanabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kadın, Şiddet, Atasözleri ve Deyimler, Patriyarkal Görüş.

Abstract

¹ Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

² Öğr. Gör., Karatay Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Objective: The objective of this study is to be analyzed and expounded the proverbs and idioms, in the framework of qualitative study pattern, that are considered having an important place for interiorizing the equality of women and men and violence against women in our society.

Method: Qualitative study pattern was used within the study. Totally 74 proverbs and idioms, which contains 'woman' in the meaning and content and were obtained from Turkish Language Association, were included. 74 proverbs and idioms that are aimed at embracing the violence against women are analyzed by the authors according to qualitative study pattern and three main topics were constituted as to inferences.

Results: The main topics and subtitles of 74 proverbs and idioms that are aimed to the violence against women are arrayed as: (1) selective perception: physical characteristics of women (n=16, 22%), (2) how does the society reform the woman? (n=34, 46%) and for whom is the honor? (n=23, 32%).

Conclusion: Many prohibitions for women are not valid for men according to many proverbs and idioms. Additionally, women are responsible for any doubt of her honor. Besides, women have no competence for making decision by herself. Generally, it is remarkable that there is a male dominance that is accepted by society and also dictated for women. Although women gain more roles and autonomy as to our traditional society or family structure, today they still have to move in the framework of limited role patterns and similarly men can have a great difficulty to accept the roles in the modern societies.

Keywords: Woman, Violence, Proverbs and Idioms, Patriarchal View.

Giriş

Kendi özgür irademizle gelmediğimiz bu dünyada var olmanın fiziksel temelleri (yemek, içmek, uyuma vs.) kadar içimize sindiği gibi yaşayıp mutlu olmak gibi psiko-sosyal boyutlar da vardır. Yaşamımızın duygusal, düşünsel ve davranışsal parçaları bütünlüğümüzün vazgeçilmez unsurlarıdır. Toplumsal yaşamda üstlenilen roller, öğrenilen davranış kalıpları, düşünce biçimleri, verilen kararlar ve yapılan seçimler kişilik ve kimlik için mutluluk ve mutsuzluk akışı yaratabilir. Bireyin duygu, davranış ve düşünce parçalarının birbiriyle uyumlu bütünlüğünün olması psiko-sosyal sağlıklılık göstergelerinden birisi olarak tanımlanabilir. Yaşam boyunca öğrenilenlerden, olgunlaşma ve psikolojik büyümenin göstergelerinden birisinin duygu, düşünce ve davranışları yönetme becerisine sahip olmadır belki de. Çünkü bu alanı yönetimde başarısızlık, mutsuzluklar, tepkisellikler ve bazen de acı deneyimler olarak kendini gösterebilir. Bu çalışmada duygulara derinlikli bakılmayacağı için ayrıntıya girilmeyecektir. Ancak temel duyguların dürtüsel yönünü vurgulamak önemlidir. Konumuzla ilgisi olan şiddet davranışı açlık, susuzluk, üreme, saldırganlık gibi dürtüsel boyutu içeren türden duyguların sonucu olarak ortaya çıkar. Güdüsel içeriği olan saldırganlığın yapıcı ve yıkıcı boyutu olduğunu söyleyebiliriz. Şiddet, saldırganlığın yıkıcı boyutuna işaret eder. Toplumsal yaşam ve insani değerler, kültürle aktarılanlar insani duyguların estetik ve insanca yaşama özgü (sevgi, hoşlanma vs.) olanları seçmeye ve yaşamına yerleştirmeye yöneliktir. İnsanın ontolojik temeli dürtüselden estetik duyarlılık ve içine sinen mutluluk arayışına doğru olduğu için toplumsal yaşam daha güzele ve iyiye doğru evrilmektedir.

Şiddet olgusunun epistemolojik olarak tarihinin Âdem ve Havva'nın birlikteliğine kadar dayandığını yani insanlığın başlangıcından beri var olduğunu söyleyebiliriz. Uygarlıkları yıkan, çağları başlatan unsurların dayandığı bütün savaşlar, insanlığın belirlediği bir “ötekini yok etme” mücadelesidir. Bu denli evrensel, bu denli yaygın olan şiddetin mağdur belki de daha güçsüz olan çocuk, özürsüz, kadın ve yaşlıya dönük olanı da günümüz gerçekliğidir. Bugün dünyanın en gelişmiş ülkesi kabul edilen Amerika'da her yıl 500 bin kadın kocası tarafından öldürülüyor, 2 milyon kadın kocası tarafından dövülerek yaralanıyor, 21 bin kadın da yine kocası tarafından hastanelik ediliyor (Tarhan, 2010, s. 353). Ülkemizde de kadınların %30'u şiddet mağduru olduğunu ifade ediyor (Bahadır, 2013, s. 173). Günümüzde şiddetin kayıtlara yansımayan boyutları olduğu gerçeği kadar, haftada 2-3 ölümcül şiddetin kadına yönelik boyutuyla görünür hale gelmesi ikilemiyle karşı karşıya kaldığımızı söylemek yanlış değildir.

Şiddet, yaşamın her alanında karşı karşıya kalınabilen bir davranıştır. Markette, toplu taşıma araçlarında, iş yerlerinde, okullarda, sokakta, medyada, okunan kitaplarda, insanın kendisini en güvende hissetmesi beklenen aile ortamında şiddet içeren olaylarla karşılaşmak mümkündür. Bu nedenle “*Her ortamda şiddet ile karşılaşmak mümkünken şiddetin var olabilme sebebi nereden kaynaklanmaktadır? Şiddet insan doğasının bir unsuru mudur? Ya da ataerki toplum yapısı şiddetin önemli bir sebebi midir?*” gibi sorular kritik sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin birçok nedeni olmakla beraber örneğin Gümüş'e (2006, s. 15) göre şiddetin nedenini açıklama konusunda “güce sahip olma ve zorlama” önemli faktörler olarak görülmektedir. Zorlama olgusu gücün varlığından geliyorsa, güç sahibi kişi isteği yerine getirilmediğinde ne yapacağına kendisi karar verebilme hakkına sahip olduğu için zorlama eylemi gerçekleşmemiş olsa dahi şiddetten söz etmek mümkündür.

Şiddetin insanın doğasında olduğu ve doğuştan gelen bir davranış olduğunu kabul etmek, “*güç sahibi olmak ve gücü elinde bulundurmak için başvurulabilecek bir davranış olduğu, doğuştan getirildiği için değiştirilemez olduğu*” düşüncesini pekiştirmesi nedeniyle eleştirilmektedir (Hatipoğlu, 2008, s. 98). Oysa şiddetin çevreden öğrenilen bir davranış olduğu konusunda yaygın bir kanı bulunmaktadır. Örneğin Hatipoğlu'na (2008, s. 107) göre bilişsel kabullerden etkilenen şiddet davranışı model alma ile yakından ilişkilidir. Bu durum erkeğin babasını ya da yakınındaki başka bir erkek figürünü model almasıyla oluşmaktadır. Nitekim “*patriyarkal görüş*” (Hatipoğlu, 2008, s. 98) diğer bir ifade ile ataerki görüş kadına yönelik şiddet algısının toplum tarafından içselleştirilmesinin en önemli nedeni olarak görülmektedir. Başka bir ifade ile patriyarkal görüş, toplumda kabul gören kadının rolüne ve maruz kaldığı şiddete kayıtsız kalınmasını açıklayabilmektedir. Patriyarkal görüş ile paralel olarak feminist yaklaşım aile içi şiddeti kadının insani gelişimini ve olanaklarını etkileyen bir insan hakları ihlali olduğunu ve bu durumun ataerki toplum yapısının bir yansıması olduğunu belirtmektedir (Mavili Aktaş, 2006, s. 131; Özates, 2009, s. 102).

Şiddet, görülen her alanda olduğu gibi, sadece fiziksel şiddet olarak görülmemekte, psikolojik şiddet de maruz kalanların hayatını olumsuz etkileyebilmektedir. Kadının maruz kaldığı psikolojik şiddetin geleneksel toplum yapımızdaki yerini açıklamaya çalışmak, bugün modern diye isimlendirdiğimiz toplumumuzda nasıl değişen ya da değişmeyen bir algı kazandığını belirlemeye

yardımcı olacaktır. Bu nedenle, toplumumuzdaki kadın-erkek eşitliğinin ve kadına yönelik şiddetin içselleştirilmesinde önemli bir yeri olduğu düşünülen atasözleri ve deyimlerin nitel araştırma deseni çerçevesinde analiz edilmesi ve yorumlanması amacıyla taşıyan bu çalışmada öncelikle “*şiddet, şiddet türleri, aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet ve tarihsel süreçte kadın*” gibi başlıklarla konu ele alınmaya çalışılacaktır.

Şiddet ve şiddet türleri

Sindirme ve kontrol etme amacı taşıyarak güç kullanımını ifade eden şiddet (Çelik, 2014, s. 247) en basit tanımıyla, bireyin fiziksel, sosyal ve psikolojik bütünlüğüne zarar veren, birey üzerinde baskı yaratan bireysel ve/veya toplumsal davranışlar bütünüdür (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158). Bir başka ifadeyle şiddet, karşı tarafa yönelik fiziksel saldırı, zorlama ve duygusal ve psikolojik olarak olumsuz etki yaratabilecek olgulardır (Kocacık, 2001, s. 2). Literatürdeki şiddet tanımlarına ek olarak Türk Dil Kurumu (2014) da şiddeti “kaba güç”, “duygu veya davranışta aşırılık” olarak tanımlamaktadır.

Hem toplumsal hem de bireysel unsurlarla ilişkili bir edim olan şiddet (Mavili Aktaş, 2006, s. 33-37; Bilican Gökkaya, 2011a, s. 131) türlerini fiziksel, duygusal (psikolojik), cinsel ve ekonomik olmak üzere dört ana başlığa ayırmak mümkün olduğu gibi (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s. 7-8, Bilican Gökkaya, 2011b, s. 104), “sosyal şiddet”i de barındıran beşli bir sınıflama yapmak mümkündür (Can, 2013, s. 204; İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158; Çelik, 2014, s. 247).

Kadın cinsiyetine bağlı kalarak açıklamak gerekirse, kadına yönelik fiziksel şiddet, onu itip kakma, dövme kısacası onu fiziksel anlamda darp etmedir (Bilican Gökkaya, 2011b, s. 104; İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158). Fiziksel şiddetin yanı sıra duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet de birey üzerinde yıkıcı etkiler yapabilen şiddet türleri olarak ortaya çıkmaktadır (Can, 2013, s. 204). Buna bağlı olarak duygusal şiddet fiziksel bulgular olmamasına rağmen kadında derin yaralara sebep olacak şekilde onu aşağılama, tehdit etme, suçluluk duygusu uyandırma, ihmal etme gibi davranışlardır (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158). Evlilik durumunda bile olsa kişinin isteği dışında cinsel ilişkiye zorlama, cinsel organlarına zarar verici davranışlarda bulunma, fuhuşa, enseste, kürtaja zorlama, laf atma, sarkıntılık etme ve diğer cinsel içerikli davranışlar (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s. 8; İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158) da cinsel şiddet olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik şiddet ise kişiye para vermemek, gelirin nasıl harcanması konusunda danışmamak, çalışma hayatına katılımı engellemek, iş hayatını etkileyecek kısıtlamalarda bulunmak olarak açıklanmaktadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008, s. 8; İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158).

Literatürde bu başlıklar altında açıklanan şiddet türlerine ek olarak “sosyal şiddet” diye adlandırılan bir şiddet türünün daha olduğu vurgulanmaktadır (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 158; Çelik, 2014, s. 247). İçağasıoğlu Çoban (2014, s. 158), “sosyal şiddet”i, kadına yönelik bir şiddet türü olarak ele almakta ve “*erken yaşta evlendirmek, eğitim-sağlık hizmeti almasını engellemek, zorla evlendirmek, namus kavramı çerçevesinde kadına yaklaşmak, iş yerinde yükselmesine izin vermemek*” şeklinde açıklamaktadır.

Aile içi şiddet-kadına yönelik şiddet

“Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofrayı açmayı, kız anadan öğrenir biçmeyi” atasözünden de anlaşılacağı üzere erkek çocuk, erkeklerin yapması gereken şeyleri babasından, kız çocuk da kadınların yapması gereken şeyleri annesinden öğrenir; anne ve baba bunları bilmiyorsa çocuktan böyle şeyler beklenemez. Dolayısıyla şiddet de diğer birçok davranış gibi öğrenilen bir davranıştır (Bilican Gökkaya, 2011b, s. 110) ve özellikle aile içinde öğrenilen bir davranıştır (Can, 2013, s. 208-209). Öğrenilen bir davranış olduğu için de döngüseldir ve nesilden nesile aktararak günlük yaşamın parçası olarak görülmektedir (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 166). Bir anlamda aile içinde şiddetin bir sorun çözme yöntemi olarak kullanıldığını görerek büyüyen bir çocuk ileride kendi yaşantısında da aynı davranışı uygulayabilecektir. Can’a (2013, s. 208-209) göre aile, sadece kadına yönelik şiddetin öğrenildiği yerlerden biri değil aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığının temelini oluşturduğu yerlerden biridir. Bir diğer ifade ile aile, sosyalleşme süreçlerinde kız ve erkek çocuklar arasında yapılan cinsiyet ayrımcılığı ve ortaya çıkabilecek olumsuz davranış ve tutumların temelini oluşturmaktadır.

Aile içi şiddet konusunda dikkat çeken bir nokta olarak şiddet uygulayanların önemli bir bölümünü erkeklerin oluşturmasıdır ve ataerkil toplum yapısını benimseyerek sosyalleşen bireylerin büyük bir çoğunluğunun da şiddet uygulayan erkeklerin bu davranışını bir sorun olarak görmemeleri ve hatta söz konusu erkeklerin kendilerini de bu konuda sorumlu olduklarını düşünmemeleridir (Çelik, 2014, s. 247-248). Çünkü aile içi şiddet bir anlamda erkeğin kadın üzerinde otorite ve kontrol sahibi olma arzusunun bir yansımasıdır (Yaşartürk, 2012, s. 16). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2009) sonuçları da bu durumu destekleyecek türdedir. Örneğin araştırmaya katılan evlenmiş kadınların %14’ü “bazı durumlarda erkekler eşini dövebilir” diye düşünmekte, kadınların %31’i “kadın istemese bile, eşiyile cinsel ilişkiye girmek görevidir” diye düşünmekte, araştırmaya katılan evlenmiş kadınların %18’i erkeğin uyguladığı şiddetin nedeni olarak “kadınla ilgili nedenler” cevabını vermektedir. Kadınlara ilgili nedenler, daha çok kadının şiddetten kendini sorumlu tuttuğu durumlarda geçerlidir ve kadının cinsel ilişkiyi reddetmesi, kadının erkeğin sözünü dinlememesi, kadının erkeği kıskanması, kadının ev işlerini aksatması ve kadının kendini suçlaması cevaplarını içermektedir. Türkiye’de eşi/birlikte olduğu kişi(ler)den fiziksel veya cinsel şiddet yaşamış kadınların yüzde %49’u yaşadıkları şiddeti kimseye anlatmadıklarını belirtmektedirler. Araştırmanın en dikkat çekici sonuçlarından bir diğeri de toplumsal yapının cinsiyetçi olması kadına yönelik şiddetin devamına katkı sağladığıdır. Benzer olarak yapılan bir başka araştırmadaki kadınların %49’unun şiddet gördüğü ve %48’inin kimseye söyleyemediği; çalışan kadınların %44,1’inin, çalışmayan kadınların da %41,1’inin şiddet mağduru olduğu ve en az bir kez hamile kalmış her 10 kadından birinin gebeliği sırasında dayak yediği (Tekin, 2011) ortaya koyulmaktadır.

Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere ataerkil toplum özelliği görülen ülkemizde kadınların önemli bir kısmı erkeklerin kendileri üzerinde söz sahibi olmalarını, kendilerine uygulanan şiddetin “*haklı sebepler*”i olabileceğini, her ne olursa olsun kadınların “*kadınlık görevleri*”ni yerine getirmeleri gerektiğini ve bunların aile içinde

kalması gerektiğini düşünmektedirler. Yani bir anlamda “*Kol kırılmakta; ancak yen içinde kalmaktadır*”.

Tarihsel süreçte Türk kadını

Tarihsel süreçte Türk kadını üç grupta değerlendirilebilir (Sönmez, 1966-1969, s. 19; Kaplan, 1988, s. 99): (1) İslâmiyet’ten önce ve göçebelik devrinde kadın, (2) Yerleşik medeniyete ve İslâmî kültür çevresine dâhil olduktan sonra kadın, (3) Batı medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadın. Kaplan (1988, s. 99), göçebe kültüründe yani İslamiyet öncesinde dinin kadın ve erkek arasında set oluşturmadığını belirtmektedir. İslamiyet öncesinde Türk kültürünün iffet ve sadakat sembolü olan ve saygın bir yere sahip olan kadın, sonrasında erkeğin önünde engel teşkil eden ve evde zapt edilmesi gereken bir konumda yer almaktadır (Anıl, 2004, s. 96). Yine İslamiyet öncesi Orta Asya Türk devletlerinde kadının sözü ve miras hakkı erkekle eşitken ve kadın çocukları üzerinde hak sahibi olup istediği takdirde boşanabilirken (Aydın, 2013, s. 279), İslamiyet sonrasında bu durum değişikliğe uğramıştır.

İslam toplumlarındaki yaygın ilişki tarzı, kadının kabullenici bir konumda olduğu ve müşfik özellikler gösterdiği görücü usulü evliliklerdir. Bu evliliklerde erkeğin hesap verme yükümlülüğü yok iken hegemonik biçimde evliliğin sürdürülmesi esastır (Akgül Sarpkaya, 2013, s. 39). 11. yy’da İslamiyet’i yeni kabul etmiş bir toplumun ferdi olarak bağlı olduğu dinin gereklerini yerine getirme ve bunu topluma anlatma gayreti taşıyan Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig adlı eserinde kadını “*toplumsal hayatta fazla yeri olmayan pasif bir karakter*” olarak ifade etmektedir (Anıl, 2004, s. 92). İslamiyet sonrası kadının yerine bakıldığında İslamiyet öncesine göre hayattan soyutlandığı görülmektedir (Yılmaz, 2004, s. 111). Bir anlamda kadın egemenli bir toplumdaki erkek egemenli bir topluma doğru hızlı bir kayma meydana gelmiştir.

Türkiye’de kadın ile ilgili toplumsal düşünce tarzını belirleyebilmek için İslamiyet’in ve Osmanlı toplum yapısının etkisini incelemek gerekecektir. İslamiyet’in kadının özgürlüğünü sınırlayıcı ve kadın üzerinde hâkimiyet kurma anlayışı Osmanlı’da da etkili olmuş, Osmanlı’nın son dönemlerinde kadınların aydın sınıf içinde yer alma çabaları ve kadınlara verilen eğitim hakları dönemin yapısı gereği diğer devletlerin güdümünde olmasından dolayı istenilen seviyeye ulaşamamıştır (Avcı, 2007, s. 15). Bunun etkisini mezar taşlarında dahi görmek mümkündür. Osmanlı döneminde erkeklerin mezar taşlarında yaşarken imza attıkları, başarıları ve yaptıkları olumlu şeyler yazılırken, kadınlarda çocuk sahibi olması durumunda çiçek resmi bulunmaktaydı. Eğer kadın çocuk sahibi değilse yaşamı boyunca yaptıklarının, yeteneklerinin mezar taşında yeri yoktu (Akgül Sarpkaya, 2013, s. 34).

Kadın-erkek eşitliğinin yalnızca sözde kaldığı bir coğrafyada yaşarken (Turgut, 2011), modernleşme ve kültürel-ekonomik gelişmişlik düzeyinin kadın-erkek ilişkilerindeki muhafazakârlığı etkileyen önemli bir neden olduğunu belirtmek gerekmektedir (Akgül Sarpkaya, 2013, s. 39). Modernleşme ile birlikte, ataerkil ilişkiler zinciri de kadına yönelik uygulanan toplumsal çifte standardı meşrulaştırmaktadır (Can, 2013, s. 214). Aslında toplumsal yaşam alanlarına bakıldığında Karınca’ya (2010, s. 325) göre “en büyük eşitsizlik, eşit durumda olmayanlara eşit davranmaktır”. Kadın-erkek eşitsizliğinin, cinsiyet ayrımcılığının en

belirgin şekilde ortaya çıktığı alanlar ekonomi, siyaset, eğitim ve sosyal yaşamdır (Demirbilek, 2007, s. 20). Beşeri kalkınmada bu ayrımı çözmeye çalışırken konuyu sosyal, toplumsal ve siyasi anlamda cinsiyet eşitsizliğinden ayrı düşünmek mümkün değildir (Şimşek, 2010, s. 243). Kadının gerçekleştirme hakkının tanındığı, yeteneklerini geliştirebildiği bir ortamda cinsiyetçi bakışın olmayacağını söyleyebiliriz.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk kadınının hak ettiği yeri edinebilmesi için birçok yasal düzenleme yapılmasına rağmen halen uygulamalarda İslamiyet'in kabulüyle birlikte Osmanlı Devleti'nde de ikinci planda kalan kadın yaklaşımlarının izleri görülmektedir. Kadın ve erkeğin farklı iki cins olarak değerlendirilmesi şüphesiz doğaldır. Ancak cinsiyet olarak farklı olmaları toplum içinde kadının söz sahibi olmamasını, ayrıştırılmasını, güçsüz, yetkisiz, edilgen bir konuma sokulmasını kabul etmek anlamına gelmemektedir.

Ülkemizde kadın-erkek eşitsizliğini ve kadının varlığına yönelik ölümcül şiddeti tek değişkenli açıklamanın yetersiz ve güçsüz yanları vardır. Cumhuriyetin 100 yılına yakın tarihinde de önceki dönemlerde de kadına yönelik istenmeyen pozisyonun istendik hale gelmesi sürecine kadının katılım ve sorumluluğunun, iradi çabasının da önemli olduğu açıktır. Eğitim hakkı, istihdam hakkı, kadının toplumda kendini gerçekleştirme hakkı elde etmesinde iradi katılımı ve seçiminin de rolü olduğuna inanılmaktadır.

Atasözü ve deyimlerde kadın

Türk Dil Kurumu'na (2014) göre atasözü “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” anlamında iken deyim “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” anlamında kullanılmaktadır. Hem atasözlerinin hem de deyimlerin kalıplaşmış anlatımlar olduğu konusunda fikir birliği bulunmaktadır (TDK, 2014; Özkan ve Gündoğdu, 2011, Sinan, 2001). Atasözleri “bir olaydan ders çıkarılmasını” amaçladığından (Sinan, 2001, s. 136) atasözlerinde bir “nasihat” söz konusu iken deyimlerde “yargının durumsallığı” söz konusudur (Özkan ve Gündoğdu, 2011, s. 1136).

Literatürde atasözleri ve deyimlerin ideolojik bir tarafı olduğu belirtilmektedir (Alazgözlü, 2009, s. 46). Diğer bir ifade ile “sözlü kültür geleneği” olarak adlandırılan atasözleri ve deyimler geçmişten günümüze kültürün taşıyıcı neferleri olmakla beraber aynı zamanda “toplumun hayata bakış açısını” yansıtmaları nedeniyle önemli görülmektedir (Özkan ve Gündoğdu, 2011, s. 1133). Çalışmamız kapsamında yer alan kadınların eğitim ve sağlık hizmeti almasını, iş yaşamına ve sosyal yaşama katılmasını ve bireysel hakların kullanılmasını engelleyen toplumsal mekanizmalara (İçağasioğlu Çoban, 2014, s. 165) atasözleri ve deyimlerin ne derece katkı verdiğini ifade etmek önemli ve yerinde olacaktır. Çünkü atasözleri ve deyimler bir toplumun siyasi düşüncesi, dini inancı ve toplumsal özellikleri ile ilgili geçmişini ortaya koyabilme, geçmişi ve şimdiki kültürü ile ilgili önemli çıkarımlar verebilme özelliği taşımaktadır (Özkan ve Gündoğdu, 2011, s. 1135-1136). Ülkemizde hem sosyal yaşantıda hem de politikalarda kadına yönelik fiziksel şiddet dışında kalan diğer şiddet türlerinin göz

ardı edilmesi gerektiği inancını etkili kılan bir düşünce desteklendiğinden (Hatiboğlu, 2008, s. 101) atasözleri ve deyimlerin bu durumun neresinde yer aldığını araştırmak önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir. Ancak ortak bilinçaltının bir unsuru olarak atasözleri ve deyimlerin, ekonomik, siyasal, eğitim vb. pek çok kurumsal ağın parçalarından sadece biri olduğu düşüncesi her zaman akıllarda yer etmesi gerekmektedir.

Yöntem

Araştırma deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemine göre dizayn edilmiştir. Bir toplumu ve kültürü oluşturan bireylere ve gruplara ait kavramların, kalıpların, davranışların göreceli bir şekilde incelenmesini ifade eden kültür analizi, çalışmamızın temel yöntemini oluşturmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 76). Bir topluma ait kalıplaşmış ifadeler olan deyimler ve atasözleri belirlendikten sonra, ifadelerin temelinde hangi kültürel anlamları taşıdığı, bu ifadeler oluşturulurken bireylerin ya da grupların hangi koşullardan ve faktörlerden etkilendikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, söylemlerdeki vurguların anlamları ve ifadeler arasında bağlantı kurmaya yardımcı olan anlatı analizi ve son aşama olarak ise deyimlerin ve atasözlerinin konularına göre sınıflandırılması, sınıflar arasında bağlantı kurulması ve anlam bütünlüğünün sağlanması için tematik analiz yöntemi kullanılmıştır (Glesne, 2012). Çalışma, oluşturulan ana temaların daha iyi irdelenmesi ve açıklanabilmesi için konu ile ilgili dağınık halde bulunan gereçlerin pragmatik bir görevi yerine getirmek için bir araya getirilmesi ya da kullanılması olarak tanımlanan brikolaj tekniğinin gerekleri kullanılarak literatürde bulunan konuyu destekleyici çalışmaların bakış açısı ile desteklenmiştir (Neuman, 2010).

Araştırma soruları

Kadına yönelik cinsiyetçi bakışa etki eden pek çok unsur olduğu, bu alanların değişim ve dönüşümlerin doğrusal bir nedensellikte değil, çok boyutlu bir döngüsellik içinde ele alınmanın metodolojik yanlılıklara götürmeyeceğine inanılarak (Mavili Aktaş, 2013) aşağıdaki araştırma soruları oluşturulmuştur. Bunlar:

1. Toplumda kadına yönelik ifadelerde kadının hangi özellikleri ön plana çıkmaktadır?
2. Kadın, erkeğin ötekisi olarak mı toplumda yer edinmektedir?
3. Geçmişten günümüze toplumun etkilendiği kavramlar, ifadeleri nasıl etkilemektedir?

Verilerin toplanması

Çalışmada kullanılan verilere Türk Dil Kurumu resmi internet sitesi aracılığı ile ulaşılmıştır. İlgili sitedeki atasözleri ve deyimler sekmesinde yer alan, anlamında ya da içeriğinde “kadın” kelimesi olan tüm atasözleri ve deyimler taranmıştır. *“Adam sözcüğü daha çok ‘insan’ sözcüğünü karşılama amaçlı, hem kadın hem erkek cinsiyetin*

üst kavramı olarak” (Özkan ve Gündoğdu, 2011, s. 1143) kullanıldığından “adam” sözcüğü ile kurulan atasözleri ve deyimler kapsam dışı bırakılmıştır. Toplamda 221 atasözü ve deyim ulaşılmış olup bunlardan anlamında ve içeriğinde her iki cinsiyete de hitap edenler ve “kadın” ile ilgili olmayanlar inceleme dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak sadece “kadın” a yönelik 74 atasözü ve deyim incelemeye alınmıştır. “Kadın” a yönelik olarak ele alınan 74 atasözü ve deyim üç araştırmacı tarafından nitel araştırma desenine uygun olarak, analizler ve anlamlarına uygun çıkarımlar yapılarak üç ana tema altında toplanmıştır. Ayrıca temalar altında alt temalar oluşturularak konuya derinlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Çalışma kapsamına alınan atasözleri ve deyimler

“Kadın” ile ilgili atasözü ve deyimler	İncelemeye alınan deyim	İncelemeye alınan atasözü	Toplam incelemeye alınan atasözü ve deyim
221	41	33	74

Bulgular

Atasözleri ve deyimlerde kadına yönelik şiddetin izlerini analiz etmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen veriler üç ana başlık altında analiz edilmiştir. Bunlar;

1. Algıda seçicilik: Kadının fiziksel özellikleri
2. Toplum kadını nasıl şekillendirdi?
3. Namus kimin için? başlıklarıdır.

Araştırmacılar tarafından söz konusu başlıklar üç ana tema ile çerçevelendirilmiş, sonrasında ana temalar alt temalara bölünmüştür. İlgili alt temalar tablo 2 ve atasözleri ve deyimlerin alt temalara göre yayılımı ise tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 2: Çalışmaya ilişkin ana ve alt temalar

Ana Tema	Alt Tema
Algıda seçicilik: Kadının fiziksel özellikleri	İnce belli mi, kalem kaşlı mı, al yanaklı mı?
Toplum kadını nasıl şekillendirdi?	Kadının sosyal ve ekonomik rolü Etken erkek: Güç, İktidar, Yetki – Edilgen kadın: “Eri”yle var olan, doğuran Kadını “karı” olarak seçerken dikkat edilecek hususlar
Namus kimin için?	Namussuz kadınlar Namuslu erkekler

Tablo 3: Alt temalara ilişkin atasözleri ve deyimlerin yayılımı³

Alt Temalar	Atasözleri	Deyimler	N	%
İnce belli mi, kalem kaşlı mı, al yanaklı mı?	1	15	16	22
Kadının sosyal ve ekonomik rolü	11	2	13	17
Etken erkek: Güç, İktidar, Yetki – Edilgen kadın: “Eri”yle var olan, doğuran	10	6	16	22
Kadını “karı” olarak seçerken dikkat edilecek hususlar	5	-	5	7
Namussuz kadınlar	4	14	18	25
Namumlu erkekler	1	4	5	7
TOPLAM	32	41	73	100

Algıda Seçicilik: Kadının Fiziksel Özellikleri

İnce belli mi, kalem kaşlı mı, al yanaklı mı?

“at gibi” (D): Vücudu iri yarı olan (kadın).

“ayın on dördü gibi” (A): Yüzü çok güzel (kadın veya kız).

“bebek gibi” (D): Çok güzel (kadın); 2) bebeğe yakışır bir biçimde

“bıldırcın gibi” (D): Kısa boylu, dolgunca, alımlı (kadın).

“bir içim su (gibi)” (D): çok güzel (kadın)

“cami yıkılmış ama mihrabı yerinde” (D): Yaşlandığı hâlde güzelliği bozulmamış (kadın) anlamında kullanılan bir söz.

“fıstık gibi” (D): Dolgun, besili ve canlı; çok güzel; alımlı, çekici (kadın).

“huri gibi” (D): Çok güzel (genç kadın).

“lokum gibi” (D): Tatlı, güzel, yumuşak; çok güzel (kadın).

“cadı gibi” (D): Saçı başı dağınık, tırnakları uzun ve pis (kadın); çok becerikli

“kraliçe gibi” (D): Gösterişli ve ağır giyinmiş, güzel (kadın).

“katana gibi” (D): İri yarı (kadın).

³ Çalışmanın literatür kısmında yer alan bir atasözü “Aile içi şiddet-Kadına yönelik şiddet” başlığı altında kullanılmıştır. Bu nedenle bu atasözü alt temalara eklenmemiştir.

“teleme peyniri gibi” (D): Tombul ve beyaz tenli (kadın).

“sülün gibi” (D): Boylu boslu ve yürüyüşü güzel (kız veya kadın).

“taş bebek gibi” (D): Çok güzel fakat genellikle soğuk ve donuk (kadın).

“iki dirhem bir çekirdek” (D): Çok güzel ve özenli giyinmiş

Kadınların dış görünüşüyle ilgili olarak yer alan atasözü ve deyimler yukarıda verilmiştir. Kadın ile ilgili incelenen atasözleri ve deyimler içerisinde kadınların fiziki görünüşleri ile ilgili olarak oldukça fazla atasözü ve deyim bulunmaktadır (n=16, % 22). Bu durum sadece atasözleri ve deyimlerde geçerli olmamakta örneğin önemli edebi eserlerde, halk şiirinde, reklamlarda da kadının fiziki görünüşünün önemli olduğu vurgusu görülmektedir. Dede Korkut Kitabı’nda kadına yönelik hitapları inceleyen Şen (2008, s. 627), erkeğin eşi konumundaki kadına yönelik hitaplarında çoğunlukla karşı tarafın dış görünüşü ve fiziksel özelliklerinden yararlandığını, eşin boyu, saçı, kaş, ağzı, yanağı ve giysisinin çeşitli yönlerden nitelendirildiğini belirtmektedir. Karacaoğlan’ın şiirlerinde de sevgililerin “*giyim-kuşamları, saçları, gözleri, boyları, yanakları, ince belleri, benleri ve zülüfleri ile ete kemiğe bürünmüş yaşayan varlıklar*” olarak tanımlandığı görülmektedir (İmik ve Deniz, 2011, s. 934). Konu ile ilgili olarak İmançer ve İmançer (2002) tarafından televizyon reklamlarının incelenmesiyle ortaya çıkarılan çalışmada, kadınların dış görünüşleriyle tanıtım yapıldığı ve cinselliklerinin dış görünüşlerindeki çekicilik ve mükemmel güzellikleriyle birlikte sunulduğu ifade edilmiştir. Aynı çalışmada, reklamlardaki odak noktası erkek olduğu için, erkeği etkilemek adına modern kadın profili kendine güvenen duruş sergileyen ve kusursuz güzelliği olan kadınlarla çizilmeye çalışılmıştır (İmançer ve İmançer, 2002, s. 17). Bu tip bir yaklaşım erkeklerden ziyade güzel ve gösterişli olmak yalnızca kadınların işiymiş gibi bir düşüncenin hakim olmasına ve özellikle ev kadınlarının birçoğunun özgüven eksikliği ve yuvasını koruyamama içgüdüleri nedeniyle estetik ameliyatlara yönelmesine neden olduğu vurgulanmaktadır (Soysal, 2011).

Toplum Kadını Nasıl Şekillendirdi?

Kadının sosyal ve ekonomik rolü

“avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar” (A): Öyle kadınlar vardır ki bir aileye düzen verir, mutluluk getirir; öyle kadınlar da vardır ki ailenin düzenini, mutluluğunu bozarlar.

“yuvayı dışı kuş yapar” (A): Evin kadını anlayışlı, idareci ve tutumlu olursa ancak o zaman evde dirlik düzenlik sağlanır.

“kör (kesmez) bıçak ele (yavuz), iş bilmeyen avrat dile (yavuz)” (A): Kör bıçak işe yaramaz ama insanın elini keser; iş bilmeyen kadın da çok konuşmaktan başka bir şey yapmaz

“evi ev eden avrat” (A): Bir evin dirlik ve düzenini kadın sağlar.

“avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var, buğday unundan keş yapar” (A): İş bilen kadın, elverişsiz gereçle güzel şeyler meydana getirir, iş bilmeyen kadın ise en iyi gereci kullansa bile bir şey yapamaz.

“saçını süpürge etmek” (D): Kadın özveri ile çalışıp hizmet etmek

“erim er olsun da yerim çalı dibi olsun” (A): Kadının kocasının fakir olması önemli değildir, yeter ki aile sorumluluklarını yerine getirsin.

“doğuran avrat Azraili yenmiş” (A): Yeni doğan çocuğu sürekli ölen kadın doğurmaktan usanmazsa elbet bir gün isteğine kavuşur

“baba (evlat, oğul) ekmeği zindan ekmeği, koca (er) ekmeği meydan ekmeği” (A): Bir kadın için babasının veya çocuğunun evinde barınıp onların eline bakmak çok kötü bir durumdur; onun gönül ferahlığı ile yaşayacağı yer, kocasının evi, serbestçe harcayacağı para kocasının parasıdır.

“er ekmeği, meydan ekmeği” (A): Kadın, kocasının kazancını rahatça yer.

“erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer” (A): Kendini bir erkeğe beğendirmek isteyen kadın, ona güzel yemekler hazırlamalıdır.

“erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli” (A): erkek çalışıp kazanmakla, anne tasarruflu olmakla yükümlüdür.

“karılık etmek” (D): Evli bir kadın kocasına olan görevini yerine getirmek; erkek için döneklik etmek, hile yapmak.

Yukarıda verilen atasözü ve deyimlerden anlaşılacağı gibi erkek evin geçimini sağlama, kadını idare etme gibi rollere sahipken; kadın yemek yapma, çocuk doğurma, erkeğe eş, çocuklarına ana olma rolündedir. Kadın üreten, yaratan bir kişiden çok erkeğin getirdiğini tüketen, edilgen bir kimlikte gösterilmektedir. Eliuz’a (2011, s. 224) göre kadına yüklenen rol toplumsal örf, adet ve kurumlarca yüklenmekte ve bu rol biyolojik, ekonomik ve psikolojik yazgının yüklediği bir rol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumda kadın ve erkeğe yüklenen roller ataerkil özelliklere göre şekillenmiştir. Buna göre erkek yalnızca erkek olduğu için kadından ve çocuklardan daha güçlüdür.

Bu güç hem fiziki hem de psiko-sosyaldır. Bu nedendir ki kadınlar erkeklerin her dediğini yapmalı ve ona bağlı kalmalıdır. Aksi bir durumda erkeğin uygun gördüğü şekilde cezalandırılması gerekli ve olasıdır (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 160). Türk toplumunda kadının aile içi ilişkileri düzenleme ve dengeleme rolü olduğu genel kabul gören bir anlayıştır (Gülendam, 2007, s. 176). Fonksiyonalist yaklaşıma göre de kadın ve erkeğin ilkel toplumlardan bu yana değişik alanlardaki rol farklılaşması (örneğin; kadın toplayıcı, erkek avcı) söz konusudur. Kadının ev işlerinde ve çocuk bakımında; erkeğin ise ailenin ekonomik fonksiyonunun yerine getirilmesinde uzmanlaşması şeklinde bir işbölümü oluşmuştur (Demirbilek, 2007, s. 16-17). Bu durum da ataerkil düzenin devamını sağlayıcı niteliktedir.

Bir erkeğin evlendiği kadından beklentisi kadının özellikle erkek çocuk doğurması, eşine karşı yumuşak ve itaatkâr olması ve onun cinsel de dâhil olmak üzere

tüm ihtiyaçlarını her daim karşılamasıdır. Buna ilişkin olarak Baykara Acar (2014, s. 149-150), kadının piyasa değeri olmayan ücretsiz aile işçisi-emekçisi olduğunu ve piyasada değeri olmayanın hiçbir yerde değeri olmayacağını vurgulamaktadır. Bir başka ifadeyle, özellikle kırsal kesimde kadın erkeğin istediği gibi ekip kullanabileceği bir tarla, mal hükmünde değerlendirilmektedir (Gülendam, 2007, s. 174-176). Kadın daha doğmadan üzerine bir takım roller yüklenmekte ve herkesin hem bir şeyler beklediği hem de beklemediği bir roldedir (Baykara Acar, 2014, s. 143). Yani kadın, olmak ile olmamak arasında bir yerde gidip gelmektedir. Daha güzel bir ifade ile geleneksel kadın rolü içerisindeki bir kadın ne özgürdür, ne özerktir, sadece görelidir. Geleneksel roller kadının kendi hür iradesiyle kararlar almasını ve gelecek planlarını şimdiki zamanda ortaya çıkarmasını engeller (Eliuz, 2011, s. 229). Çünkü tüm bunların oluşmasının nedeni cinsiyet farklılığı değil toplumsal cinsiyetçi bakış açısıdır. Cinsiyet kavramı kadın ve erkek olarak biyolojik varlığa vurgu yaparken, toplumsal cinsiyet kavramı bu biyolojik temele toplumsal bir boyut kazandırmaktadır (Can, 2013, s. 205). Bu durum Eliuz'a (2011, s. 221) göre feminizmin çıkış temelidir ve toplumsal ve sosyal roller içinde "kadın" ve "erkek" yer almaktadır ki bu roller biyolojik temelden farklıdır. Buna göre, kadınların iş yaşamlarından önce kadınlık rollerinin gereği olan eş ve annelik rollerini yerine getirmeleri beklentisi onların ekonomik haklarının ve özgürlüklerinin görmezden gelinmesini ifade etmektedir (Bilican Gökçaya, 2011b, s. 107).

Etken erkek: güç, iktidar, yetki – edilgen kadın: "eri"yle var olan, doğuran

"elinin hamuruyla erkek işine karışmak" (D): Kadınlar, beceremeyeceği işleri yapmaya kalkışmak

"beş tavuğa bir horoz yeter" (A): Birçok kadını yönetmek veya korumak için bir erkek yeter.

"ere gitmek (varmak)" (D): Kadın veya kız evlenmek.

"kocaya varmak" (D): Kız, kadın evlenmek

"kocaya vermek" (D): Kız veya kadını evlendirmek.

"at ile avrat yiğidin bahtına" (A): Kocasını iyi olmayan bir kadın, kendi ne kadar zengin olursa olsun, mutlu olamaz.

"koca bulmak" (D): Kız veya kadın kendisi ile evlenecek bir erkek bulmak

"kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek erkektir" (A): Kadın ne kadar bol, değerli çeyizle gelirse gelsin evin bütün eksiklerini erkek sağlar, giderlerini erkek karşılar, evi o geçindirir.

"erkek sel, kadın (avrat) göl" (A): Erkek, parayı bilinçsizce harcama eğiliminde olsa bile kadın buna meydan vermemeli, tutumlu olmalıdır.

"ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar" (A): Kişinin satın aldığı attan ve evlendiği kadından memnun kalıp kalmayacağı önceden kestirilemez, her ikisi de talihine kalmıştır.

“oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün” (A): Çoğu zaman doğacak çocuğun oğlan olması istenir, onun için oğlan doğuran kadın sevinir, kız doğuran kadın üzülür.

“saçı uzun aklı kısa” (D): Kadınları aşağılamak için kullanılan bir söz

“atta, avratta uğur vardır” (A): İnsana atı ve evlendiği kadın uğur getirir.

“avrat (kadın) malı, kapı mandalı” (A): Bir erkek, karısının malından yararlanmayı düşünmemelidir.

“erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?” (A): Güçlülük ve yüreklilik yalnızca erkeklerde değil kadınlarda da vardır.

“kadının fendi, erkeği yendi” (A): Kadınlar kurnazlıkta erkeklerden üstündürler

Yukarıda yer alan atasözü ve deyimlerle erkek etken bir konumda yer alırken kadının edilgenliği vurgulanmaktadır. Kadının var olabilmesi için bir erkeğin egemenliği altında olması gerektiği, erkek olmadan kadının tek başına bir anlam ifade edemeyeceği belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile kadınlar erkeklerin egolarını denedikleri varlıklar olarak görülmekte ve erkekler kadınların sahibi gibi davranmaktadırlar (Dalkılıç, 2011). Erkek kadının efendisi olarak görülmekte; kadın ise erkek tarafından sınırları belirlenen bir nesne durumundadır ve kendisine ait bir hikâyesi bulunmamaktadır (Eliuz, 2011, s. 226). Bu durum toplum içinde kadının çoğu yerde edilgen bir konumda olmasıyla da bağlantılıdır (Hatiboğlu, 2008, s. 105). Kadın, erkek için mal olarak görülmekte, evde çalışması yetersiz kalmakta, eşi çalışmazken tarlada veya sürünün başında çalışmakta, buna karşın; evlenememekte evlendirilmekte, okula gönderilmemektedir. Aksi halde toplumun kendisi için hazırladığı kılıfa girmesi zorlaşacaktır (Şengör, 2011). Kadınlar da bu duruma karşı koyamamakta, toplum tarafından kendileri için kabul gören rolü üstlenip yaşamlarına buna göre şekillendirmişlerdir (İçağasıoğlu Çoban, 2014, s. 1160). Kısacası kadın toplumda inisiyatif sahibi olamayan, olayları şekillendirmek yerine kendisi adına karar verilmesini beklemek zorunda olan, her daim toplumun eleştiri oklarına maruz kalabilecek bir varlıktır (Eliuz, 2011, s. 223).

Özellikle ülkemizde kadın erkekle yalnızca kağıt üzerinde eşit durumdadır. Uygulamada erkek gibi özgür ve erkekle eş değer bir yurttaş değildir. Kadın, erkeğin olduğu her alanda ikincil konumda yer almaktadır. Kadın hem iş yerinde hem evde her daim çalışmasına rağmen erkek ondan daha değerli görülmekte, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan kadınlar yaptıklarının karşılığı olarak çoğu zaman aşağılanmakta, küçük görülmektedir (Ümit, 2011). Bir anlamda kadınlar Marksist yaklaşımın da öne sürdüğü gibi “*yedek sanayi ordusu*”dur. Burada yedek vurgusuyla ön plana çıkan düşünce kadınlara erkeğin olmadığı yerde ihtiyaç duyulabileceği, başka bir deyişle yine kadının edilgenliğidir (Tanrıöver ve Tanrıöver, 2000, s. 172).

Sosyal, ekonomik, toplumsal birçok alanda olduğu gibi toplum içinde ezik yetişen ve kendilerine verilenle yetinmeye alıştırılan kız çocukları eğitim alanında da hak ettiklerini bulamamakta, bunun devamında da çalışma yaşamından uzaklaştırılmaktadırlar (Bilican Gökçaya, 2011b, s. 104). Konak (2011) bu noktada feodal yapının, örf ve ananelerin kadınlar üzerinde aşırı baskı oluşturduğunu ve kadınların ekonomik olarak özgür olmadıklarını belirtmektedir. Her 100 kadından

62'sinin işgücüne katılmama sebebini 'ev kadını' olmasına bağlamaktadır. Evlilik, toplum tarafından kadın için bir sahiplenilme kurumu olarak görülmekte, evlenmesiyle birlikte kadının bir sahibi olduğuna inanılmaktadır. Bu inançla birlikte kadın sahibine sonsuz itaat etmeli, bir dişi kuş olarak yuvasını korumalı, sürdürmeli dolayısıyla çocuk sahibi olmalıdır (Baykara Acar, 2014, s. 147). Buna karşın evlilikle sahiplenilen ve statü kazanan kadın, boşanma ile statüsünü kaybetmekte, toplumdaki dışlanmakta ve maruz kaldığı ayrımcılıkla birlikte pek çok sorunla karşılaşmaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013, s. 31).

Kadını “karı” olarak seçerken dikkat edilecek hususlar

“tarlayı düz al, kadını kız al” (A): Tarla alacak kimse bayırdan, engebeli yerden değil düz yerden almamalıdır, evlenecek erkek de dul kadın değil, kız almalıdır.

“pekmezi küpten, kadını kökten al” (A): Yiyeceği en uygun ortamından almak gerektiği gibi eş olacak kadının da temiz ve soylu olanını almak gerekir

“gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz” (A): Her şey, kendisinden beklenen görevi yapabilecek niteliklere sahip olmalıdır.

“halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun” (A): Her şey, kendisinden beklenen görevi yapabilecek niteliklere sahip olmalıdır.

“tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün (ineğin) başlısı” (A): Kadının saçlı olanı ile tarlanın taşlı olanı makbuldür.

Yukarıdaki atasözü ve deyimlerde erkeğin evleneceği kadını seçerken dikkat etmesi gereken özellikler vurgulanmaktadır. Buna göre erkek “karı” olarak seçeceği kadının soylu bir aileden gelmesine, bakire olmasına ve fiziki görünüşüne dikkat etmelidir. Dikkat edilirse evlilik konusunda da “*erkek bakış açısı*”ndan değerlendirme devam etmekte, kadının edilgen konumu sağlamlaştırılmaktadır. Çünkü ataerkil düzen içinde evlilik cinsel bir merak olarak kabul edilmekte ve kadın için kurtuluş yolu olarak sunulmaktadır (Eliuz, 2011, s. 227). Buna ek olarak boşanmanın ve evlenmemenin toplumdaki olumsuz çağrışımları, kadına karşı baskı ve kontrol refleksi geliştirilmesine neden olmaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013, s. 32).

Namus Kimin İçin?

Namussuz kadınlar

“(bir kadın bir erkekte) gözünü açmak” (D): Kadın ilk cinsel ilişkiyi o erkekle kurmuş olmak.

“kötü yola düşmek” (D): Kötü kadın olmak.

“kucaktan kucağa dolaşmak (gezmek)” (D): Kadın, pek çok kişiyle yasal olmayan ilişkide bulunmak.

“sokağa (sokaklara) düşmek” (D): Kadın kötü yola saparak orta malı olmak; bir şey çoğalıp değerini yitirmek; sükûneti, huzuru evin dışında aramak

“dost tutmak” (D): Erkek veya kadın evlilik dışı ilişki kurmak

- “(birinin) yatağına girmek” (D): Kadın biriyle evlilik dışı ilişkide bulunmak.
- “ortaya düşmek” (D): Kadın orta malı olmak, sokağına düşmek.
- “piyasaya düşmek” (D): Çok bulunur olmak; kadın, kötü kadın olmak.
- “hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten” (A): Hırsızlığın büyüğü küçüğü olmaz, nitekim kadının namusunu satmış sayılması için bir öpücük vermiş olması yeter.
- “eteğı kirlenmek” (D): Kadının namusuna dokunulmak
- “ellenmiş dillenmiş” (D): İffetsizliğı yayılmış kadın
- “horozdan kaçmak” (D): Kadın, erkeklerden uzak durmak, onlardan kaçmak.
- “dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, erkek köpek ardına düşmez” (A): Kadın istek göstermezse, yüz vermezse erkek onun peşine düşmez.
- “dişi yalanmazsa erkek dolanmaz” (A): Kadın istek göstermezse, yüz vermezse erkek onun peşine düşmez.
- “etek açmak” (D): Kadın, cinsel arzusunu belirtmek.
- “gönül verme evliye, eve gider unuttur” (A): Bir kadın, evli bir erkeğıe gönlünü kaptırmamalıdır.
- “boynuz dikmek” (D): Kadın başka erkekle ilişki kurarak kocasını aldatmak
- “açılıp saçılmak” (D): Kadın açık saçık giyinmeye başlamak; kadın eskisine göre ölçsüz davranışlarda bulunmaya başlamak.

Yukarıda verilen atasözü ve deyimlerde kadın için cinsel konulardaki özgürlük kısıtlanmakta; hatta bu konu kadının “*namus*”u olarak gösterilmektedir. Kadının erkeğı kışkırtıcı bir etki yarattığı, ancak bir erkekle birlikte olmanın da kadını değersizleştirdiğı, bu durumun kadını “*namussuz*” yaptığı, toplum içinde ikincil bir konuma soktuğı vurgulanmaktadır.

Özellikle kırsal kesimde bir kız “*namusu lekelenmiş*” damgası yemişse toplumun gözünde hiç bir kıymeti kalmamış ve o kız yaşama hakkını yitirmiştir (Gülendam, 2007, s. 172). Çifte standardı pekiştiren bu anlayış içerisinde, söz konusu bir tehlikenin kızlar kadar erkekler için de geçerli olduğunu idrak edemeyecek kadar sığ bir bilinç, ahlakı yalnızca cinsellik teması üzerinden değerlendirmektedir (Can, 2013, s. 210).

Namuslu erkekler

- “kadının yüzünün karası erkeğın elinin kınası” (A): Yolsuz ilişkiler kadınlar için hoş karşılanmadığı hâlde erkekler bu gibi ilişkilerden övünme payı çıkarırlar.
- “üstüne kuma gelmek” (D): Kocasını, başka bir kadın almak
- “boş düşmek” (D): İslam hukukuna göre, kadın kocasından ayrılmak.
- “karısının üstüne evlenmek” (D): Karısı varken bir kadınla daha evlenmek

“harf atmak” (D): Tanımadığı bir kadına uygunsuz sözler söyleyerek yaklaşılmaya çalışmak.

Yukarıda verilen atasözü ve deyimlerden de anlaşılacağı üzere kadınlar için iffetsiz, namussuz olarak adlandırılan davranışlar erkekler için bir “övünç” kaynağı olarak resmedilmektedir. Yine kadınların aksine cinsel konularda erkeklere neredeyse sınırsız bir özgürlük tanınmaktadır. Kadının “*namus*”u olarak belirlenen sınır, erkek için adeta sınırsız bir sınırı temsil etmektedir.

Sonuç

Kadın ve erkek cinsiyetinin ortak noktası her ikisinin de insan olmasıdır. Kadına yönelik farklılıklar, onların cinsiyet özellikleriyle ilgili hak mağduriyetine sebep olduğunda bu durum toplumun bütünlüğü ve kalkınması için bir engel oluşturmaktadır. Farklılıklarına saygı duyulan, “*hayır*” diyebilen, kendini gerçekleştirebilen bir kadının kültürün maddi ve manevi bütün unsurlarını kuşaktan kuşağa aktarımını temin eden önemli ve değerli bir birey olacağı düşünülmektedir.

Atasözü ve deyimler içinde “*kadın*” cinsiyeti incelenmek istendiğinde ataerkil toplum özelliğinin etkisiyle erkeklerin sadece cinsiyetlerinden dolayı daha üstün oldukları vurgusu dikkat çekmektedir. Başka bir ifadeyle, atasözleri ve deyimlerde kadın kimliğinin özellikleri ataerkil kültür yapısındaki kadın kimliği ile bire bir paralellik göstermektedir (Alagözlü, 2009, s. 43-45). Bu noktadan hareketle, kadının erkeğin üzerinden tanımlanmasının ve eril bakış açısı ile her daim esir olarak kalmasının kendisi ve başkaları tarafından değiştirilmesi gereken bir durum olduğu dikkat çekmektedir (Eliuz, 2011, s.230).

Toplumların sosyo-ekonomik anlamda gelişmişlik düzeyleri, eğitim durumları ve geldikleri toplumsal tabanın önemli olduğu bu konuda, Türkiye’de kadına yönelik değerlendirmenin anlaşılması, geçmişten gelen kavramların incelenmesini gerektirmektedir. Toplumlara şekillendiren en önemli faktörlerden biri olan din açısından düşünüldüğünde, İslam ülkelerinde gelişmeye başlayan İslamcı feminizm fikri, ülkelerde patriarkal yapıdan dolayı başarılı olamamış, Türkiye’de ise Müslüman kadınların ülke içindeki sorunları daha ön planda tutmalarından dolayı bu fikre yeterli katkıyı sağlayamamışlardır (Güç, 2008, s. 622). Güç (2008) tarafından verilen örnekte olduğu gibi başörtüsü konusunun Türkiye’deki entelektüel Müslüman kadınlar tarafından fazlaca tartışılması kadın olabilmeyi ve kadını anlamının gerekliliğini geride bırakmıştır. Dinin etkisiyle toplumdaki dinamikler ve kavramlara verilen değerler doğal bir değişim göstermektedir. Anıl’a (2004, s. 97) göre kadına “*İslamlaşmış bir Arap kültürü penceresinden bakıldığı*” gerçeği unutulmamalıdır. Cumhuriyet’in ilanından sonra kadınlara verilen yasal haklar, istihdam ve eğitim hakları kadınların toplumdaki yerini değiştirmeye başlamıştır. Endüstrileşmenin toplumda önem kazanmasıyla yaşam standartlarındaki yükselme bir ailede sadece erkeğin çalışarak bu düzeye ulaşmalarına yetmediğinden kadının da istihdamını zorunlu kılmıştır. Bu değişimlere rağmen, kadının çalışma hayatında üst düzey statülerde çalışma oranının hala düşük olduğu görülmekte ve kadının çalışmasına yönelik geleneksel düşüncenin devam ettiği gözlenmektedir (Kuzgun ve Sevim, 2004).

Toplumun bakış açısının en önemli sembollerinden olan dil ve kalıplaşmış ifadeler kadının tanımı bakımından önemli olduğundan çalışmamız atasözleri ve deyimlerin incelenmesi üzerine odaklanmıştır. Analize tabi tutulan atasözleri ve deyimler genelde kadına ilişkin olumsuz yargıya sahiptirler. Birçok atasözü ve deyimde kadına yasaklanan şeyler erkek için yasak değildir. Buna ek olarak, kadının namusuna gelecek herhangi bir kuşkuda doğrudan kadın sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca kadın kendisi hakkında karar veremeyecek düzeyde görülmektedir. Çünkü kadın öyle bir varlık olarak görülmektedir ki “O” verilebilir, evlendirilebilir. Genel olarak, toplumda erkek tarafından kabul edilen ve kadına da kabul ettirilen bir erkek üstünlüğü dikkat çekmektedir. Geleneksel toplum ya da aile yapımıza göre, günümüzde daha fazla rol ve özerklik kazanan kadın, yine de belli kalıpların dışına çıkamamakta, erkek de aynı şekilde modern toplumlardaki rolleri kabul etmekte zorlanabilmektedir. Elde edilen sonuçları literatürden örneklemek gerekirse, Gümüšoğlu (2008, s. 49) tarafından ders kitaplarındaki ifadelerden yola çıkarak kadın bakış açısının irdelendiği bir çalışmada, 1940’lı yıllardan beri kadın mutfakta yemek yapan, ev işlerini üstlenen bir rol alırken, erkeğin de kadının yanında bulunması ile dayanışmanın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Geçmiş yıllardan günümüze kadar, ders kitaplarında kadına yönelik fikirlerde değişim olmasına rağmen, okul çocuklarına kadın çalışma ortamında çalışan ve üreten rolüyle değil, sadece ev işlerini üstlenen anne rolüyle tanıtılmaktadır. Dolayısıyla, bu duruşla gelecek nesillere kadının rolü ve görevleri açısından sınırlı bir açı yaratarak, kadının kadın olma özelliğini toplum olarak ötekileştirmiş olmaktadır.

Sonuç olarak, kadına yönelik şiddetin tarihsel kökleri içinde bulunan dönemin ve ulusal ağın kurumsal sistemik unsurlarının, çoklu bağlantılarının önemli olduğu düşünülmektedir. Ülkemizin ekonomik gelişmişliğinin artması ve siyasi yaşamda çok seslilik ve demokrasi kültürünün yaygınlaşması ile birlikte kadına yönelik cinsiyetçi bakışın hak mağduriyetiyle neticelenen özelliklerinin azalacağı beklenmektedir. Bununla ilintili olarak kadının toplumdaki katkısının desteklenmesi, ekonomik rol ve sorumluluklarının artırılması, toplumda hizmet olarak sunulan her kaynağa efektif erişiminin sağlanması toplumun gelişmişlik düzeyi göstergelerine de yansıtacak ve sosyal refaha olumlu etkilerde bulunacaktır (Şimşek, 2010, s. 233). Bu sürecin başarıyla tamamlanabilmesi için Anako-feminist söylem, sorunun çözümü için üç basamaklı bir çözüm önerisi sunmaktadır. Buna göre (1) güç ilişkilerinin kadından erkeğe ya da erkekten kadına doğru olmayacak şekilde sıfırlanması, (2) toplumsal rollerinin sıfırlanması ve yeniden oluşturulması, (3) politik yapının bu sıfırlama ve yeniden oluşturma sürecini destekleyecek şekilde geliştirilmesi gerekmektedir (Hatiboğlu, 2008, s. 102). Doğadaki uyumlu süreç düşünüldüğünde, var olan bütün cinsler örüntü sürekliliğini sağlayan bir yapıda birbirini tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Hiçbir cinsin diğerine göre üstün sayılmadığı, ötekileştirilmesi bir topluma sahip olmak bu döngünün sorunsuz devam etmesi için temel taşlardan biri olacaktır.

Öneriler

Konu ile ilgili çalışmak isteyen başka araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

1. Bu çalışmada üzerinde durulan atasözü ve deyimlerin kadının içinde bulunduğu eşitsizlikleri açıklamada tek değişken olarak alınmasının yeterli olmayacağını vurgulamak yerindedir.
2. Kadının hak temelli mağduriyeti bir insan hakkı problemidir. Bu bağlamda sanayileşme öncesi dünya düzenindeki feodal düzenin getirdiği erkek egemen uygulamaların halen dünya düzeninde devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle biyo-psiko-sosyal ve ekonomik ağlarla birlikte işleyen spiritüel-manevi gerçekliğin toplumsal ilişkilere nasıl yansıdığına döngüsel ve çoklu bağlantılar dinamiği içinde irdelenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.
3. Kadın ve erkek eşitliği üzerine kurulan yasal boyutun tarihsel gelişiminde kadına bakışı ve bunun günümüz toplumlarında kadına yönelik şiddet algısına olan etkisini sosyolojik ve hukuki açıdan incelemek konu ile ilgili çalışmaların gelişimini destekleyecektir.

KAYNAKLAR

- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (26), 29-50.
- Alagözlü, N. (2009). Dil ve Cins: Türkçe Atasözlerinde ve Deyimlerde Kadın Üzerine Eğretilmeler ve Toplum-Bilişsel Yapı. *International Journal of Central Asian Studies*,13, 37-48.
- Anıl, A. Y. (2004). Kutadgu Bilig’de Kadın. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 32, 91-99.
- Avcı, Y. (2007). Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Döneminde “Otoriter Modernleşme” ve Kadının Özgürleşmesi Meselesi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (21), 1-18.
- Aydın, E. (2013). *Nasıl Müslüman Olduk*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bahadır, A. (2013). Aile İçi Çatışmalar. *Uluslararası Aile ve Sosyal Politikalar Zirvesi Bildiriler Kitabı-Ankara 2-3 Ocak 2013*.
- Baykara Acar, Y. (2014). Türkiye’de Kadın Olmak. V. Işıkhana içinde, Doç.Dr. Şener Koçyıldırım’a Armağan Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma (s. 143-156). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Bilican Gökkaya, V. (2011a). Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet: Sivas İli (Cumhuriyet Üniversitesi) Örneği. *Journal of World of Turks*, 3 (3), 129-145.
- Bilican Gökkaya, V. (2011b). Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (2), 101-112.

- Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Journal of World of Turks*, 5 (1), 203-216.
- Çelik, G. (2014). Eşlerarası Şidette Tipolojik Yaklaşımlar: Şiddet Uygulayan Erkeklerin Genel Özellikleri. V. Işıkhani içinde, Prof. Dr. Gönül Erkan'a Armağan Sosyal Hizmet ve Mülakat (s. 247-264). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Dalkılıç, M. (2011). Zordur Kadın Olmak. *Hürriyet Gazetesi*, (1 Ocak 2011).
- Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 12-27.
- Eliuz, Ü. (2011). Cinsel Kimlik Paniği: Kadın olmak. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (3), 221-232.
- Glesne, C. (2012). Nitel Araştırmaya Giriş. (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güç, A. (2008). İslamcı Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 649-673.
- Gülendam, R. (2007). Türk Kadınının Aile İçindeki Yeri ve Rolünün Yeri ve Rolünün Modern Türk Edebiyatına Yansımaları: 1960-1980. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi*, (15), 165-182.
- Gümüş, A. (2006). "Şiddet Türleri". *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları, s. 13-38.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4), 39-50.
- Hatiboğlu, B. (2008). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye Anorko-Feminist Bakış: Makrodan Mikroya Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19 (2), 97-109.
- İçağasıoğlu Çoban, A. (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Önemli Bir Bileşeni Olarak Toplumsal Cinsiyet. V. Işıkhani içinde, Prof. Dr. Gönül Erkan'a Armağan Sosyal Hizmet ve Mülakat (s. 156-167). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- İmançer, D. ve İmançer, A. (2002). Televizyon Reklamlarında Kadın Sunumuna Özgü Klişeler. *İletişim* (15), 1-22.
- İmik, Ü, ve Deniz, Ü. (2011). Karacaoğlan Türkülerinde Kadın. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı* (2), 931-938.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık
- Kaplan, M. (1988). Mehmet Kaplan'dan Seçmeler. (İ. Enginün ve Z. Kerman, Dü) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Karınca, E. (2010). Kadının Eş Şiddetinden Korunması İçin 4320 Sayılı Kanunda Yapılabilecek İyileştirmeler. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 1 (3), 325-348.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (1), 1- 7.
- Konak, V. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 14-27.
- Mavili Aktaş, A. (2006). Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması Kişisel Gelişim Serisi 11. Ankara: Elma Yayınevi.
- Mavili Aktaş, A. (2013). Ben ve Ailem. Konya: Atlas Yayınevi.
- Neuman, W. L. (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Cilt 1). (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayınodası.
- Özateş, Ö. S. (2009). Bir Sosyal Hizmet Müdahalesi Olarak Aile İçi Şiddet Mağduru Kadın Sorununda Feminist Etik Yaklaşım . Toplum ve Sosyal Hizmet, 20 (2), 99-107.
- Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri ve Deyimler. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6 (3), 1133-1147.
- Sinan, A. T. (2001). Türk Atasözlerinde Geçen Deyimler. Milli Folklor, 7 (51), 136-140
- Sosysal, N. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Sönmez, E. (1966-1969). Türk Romanında Kadın Hakları. Türk Kültürü Araştırmaları, 2-3-4-5-6, 19 -70.
- Şen, S. (2008). Dede Korkut Kitabı'nda Kadına Yönelik Hitaplar. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 3 (2), 627-641.
- Şengör, C. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Şimşek, M. (2010). Türkiye'de Beşeri Kalkınma Bakımından Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (13), 232-245.
- Tanrıöver, H. ve Tanrıöver, T. (2000). Medya Sektöründe Kadın İşgücü. Toplum ve Bilim (86), 171- 193.

- Tarhan, N. (2010). Domestic Family Violence. International Family Conference Articles Book 351-363, 26-27 Kasım 2010, Ankara.
- Tekin, G. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Turgut, M. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Ümit, A. (2011). Zordur Kadın Olmak. Hürriyet Gazetesi, (1 Ocak 2011).
- Yaşartürk, G. (2012). Domestic Space and Violence in Turkish Cinema: My Violence is Because of My Love. Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 4 (1), 14-27.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. Milli Folklor, 8 (61), 111-123.